

BESCHAVINGSOFFENSIEF OF BESCHAVINGSTREVEN

DE ROTTERDAMSE VEREENIGING TOT VEREDELING VAN VOLKSVERMAKEN,

1881-1931

DOOR OSCAR WESTERS

'Of ik de Rotterdamsche kermis ben gaan bijwonen? De hemel behoede mij, hoe komt gij aan dat bericht? Wie is de booze lasteraar die mij zulk een smet aanwrijft? Wie heeft er behagen in mijne blanke, kermishatende ziel zoo zwart te maken in de oogen der menschen?' Het is 1838. Wanneer Hildebrand in zijn onsterfelijke *Camera Obscura* zijn Rotterdamse 'vriend Augustijn' vraagt of hij toevallig ook van plan is de kermis te bezoeken, krijgt hij de kous op de kop. Augustijn karakteriseert de kermis als 'het tegendeel van al wat welluidt, welstaat en welvoegt'. Hildebrand vindt zijn vriend maar hautain, een boekenwurm die het leven te zwaar opneemt. Volgens Hildebrand kan de kermis best aardig zijn, 'maar gij moet er niet komen met een gezicht als een commissaris van politie, die kijken komt of alles goed en ordelijk toegaat'. Bovendien kan Augustijn altijd nog naar de kermis gaan 'op het fatsoenlijke uur, als de fraaie wereld bijeenkomt'.¹⁾

De kermis was het grootste en tevens meest omstreden openbare volksvermaak van de negentiende eeuw. Precies zeventig jaar nadat Nicolaas Beets alias Hildebrand zijn meningsverschil met 'Augustijn' over de kermis uitvocht, nam de Rotterdamse gemeenteraad het historische besluit om de kermis af te schaffen. Daar ging een langdurige strijd aan vooraf. De kermiskwestie was geen exclusief Rotterdamse aangelegenheid, ze speelde in heel Nederland en ook daarbuiten. In de decennia rond 1900 kwam het in tal van gemeenten tot een kermisverbod.²⁾

De strijd tegen de 'zondige' kermis vormde een belangrijk onderdeel van, wat later is gaan heten, het negentiende-eeuws *beschavingsoffensief*. Deze term werd in 1979 in Nederland geïntroduceerd door Piet de Rooy. Hij doelde ermee op het werk van allerlei particuliere instellingen, die de lagere klassen in de maatschappij wilden aanzetten tot 'beschaafd' geachte waarden als matigheid, spaarzaamheid en zelfdiscipline. Toen De Rooy zes jaar geleden nog eens zijn licht liet schijnen over zijn vinding had dat bijna iets van een